

J.V. Snellman ja Suomen Hypoteekkiyhdistys Suomen markan taustavoimina

HENRIK SNELLMAN (P)

J.V. Snellman tutustui hypoteekkitoimintaan perehtyessään ensin kirjallisuuden ja matkojen avulla luottolaitoksiin. Hän ryhtyi kirjoittamaan aiheesta lehdissä sekä laati muistioita, puhui hypoteekkiyhdistyksen puolesta senaattorina toimiessaan ja järjesti Suomen Pankille talletuksen rahauudistuksen toteuttamisessa tarvittavan Suomen Hypoteekkiyhdistyksen ottaman ulkomaisen lainan avulla. Ankarien katovuosien jälkeen hänet valittiin Suomen Hypoteekkiyhdistyksen toimitusjohtajaksi ja johtokunnan puheenjohtajaksi. Hän toimi mainituissa tehtävissä 12 vuoden ajan ajanjaksona, joka koetteli Suomen taloutta varsin rankasti. J.V. Snellmanin toimintaa on yleensä tarkasteltava laajempina kokonaisuuksina ja näin on myös hänen työtään Suomen Hypoteekkiyhdistyksen parissa arvioitaessa, sillä hän valjasti Suomen Pankin, keisari Aleksanteri II:n, senaatin, Suomen Hypoteekkiyhdistyksen ja kansainväliset rahoituslaitokset Suomen markan vetojuhdiksi varmistaen työllään Suomen rahauudistuksen lopullisen toteutumisen.

Suomen maanviljelys oli vielä 1800-luvun alkupuoliskon ajan melko vanhanaikaista ja tehotonta, mutta 1800-luvun puolivälin tienoilla sekä maanviljelykseen liittyvän yleisen tiedon ja toisaalta tiedotuskanavien kehittymisen myötä tilanne alkoi parantua siinä määrin, että ympäri maata alkoi esiintyä pyrkimyksiä parantaa oloja aiempaa tehokkaammin.

Ongelmana olivat kehittymättömät finanssipalvelut, joita ilman tarvittavien investointien järkipäiväinen ja kohtuukorkoinen lainoitus ei ollut mahdollista. Tähän ilmapiiriin tuli sopivasti uudistusmielisen keisari Aleksanteri II:n Keisarillisen Suomen Talousseuralle esittämä pyyntö uudistusehdotuksien listasta, joiden avulla maan oloja voitaisiin kehittää. Itse uudistusohjelman luettelomat kohdat perustuivat pääsääntöisesti kuitenkin kenraalikuvernööri Bergin Suomen kiertomatkaan, ministeri-valtiosihteeri Armfeltin pojan kiertomatkaan ja von Haartmanin ja Snellmanin käsikirjoitukseen.

Maatalouden kehitystavoitteet 1800-luvun puolivälissä

Keisarillisen Suomen Talousseura luetteloi vastauksessaan Aleksanteri II:lle keskeisiksi tavoitteiksi aiemmin käyttämättömänä olleen viljelyskelpoisen maan käyttöönoton, uuden ja paremman peltokaluston käyttöönottamisen sekä vetoeläinten määrän lisäämisen, samoin kuin vanhojen luon-

nonniittyjen kunnostamisen, sekä pelto- ja viljelysuunnitelmien laatimisen, tehokkaamman ojitettamisen sekä ennen kaikkea tarkoituksenmukaisempien ja terveellisempien asuntojen rakentamisen tarvittavalle työväestölle ja toisaalta toimivampien karjansuojien pystyttämisen. Edellä mainitut kaikki vaativat rahoitusta, jota ilman suhteellisen köyhät maanviljelijät eivät uudistuksia voisi toteuttaa.

Suomen Pankki tai yksityiset rahoittajat

Suomen Pankki oli toiminut kiinteistöluottojen myöntäjänä maataloudelle jo vuodesta 1811 alkaen. Kiinnityslainoja oli ensin myönnetty lähinnä suurille herraskartanoille mutta myöhemmin myönnettiin myös nk. maanviljelysrahastosta maanviljelyslainoja 2 %:n korolla ja 12 vuoden takaisinmaksuajalla esimerkiksi uudisviljelysten rahoittamiseen. Joitakin kiinnityslainoja lienee myönnetty 1800-luvun alussa perustetuista eläkerahastoistakin, mutta suurin osa maatalouden kiinnitysluottoista tuli mainittuina aikoina yksityishenkilöiltä. Siten on oletettavaa, että lainaehdot eivät kaikissa tapauksissa suosineet lainanottajaa – korot olivat mitä olivat ja irtisanomisajat olivat lyhyitä.

Hypoteekkiperiaate nousee esiin

Hypoteekkiyhdistysten filosofiaa toi suuren yleisön tietouteen ensimmäisten joukossa, ellei peräti ensimmäisenä lakitieteiden kandidaatti Henrik Borgström, joka vuonna 1858 julkaisi kirjansa ”Om Hypoteks Föreningar”. Hän oli hankkinut itselleen laajat tiedot taloudellisissa kysymyksissä ulkomaille suuntautuneilla matkoillaan ja suositti käyttöönotettavaksi lähinnä nk. saksalaisen hypoteekkimuodon, joka suojaaa lainansaajia liian kiireiseltä lainan irtisanomiselta ja mahdollistaa takaisinmaksun riittävän pitkän ajan kuluessa. Jo tässä edellä mainitussa kirjassa esitettiin luonnos perustettavaksi ehdotetun Hypoteekkiyhdistyksen säännöiksi ja ajatus lääneihin perustuvasta alue- jaosta.

Borgström ei suinkaan ollut yksinään ajan hermolla, myös hiljattain nimitetty ja Baltian saksalaista syntyperää oleva uudistusintoinen kenraalikuvernööri kreivi F. Berg oli omassa kotimaakunnassaan tutustunut samanmuotoiseen toimintaan ja antoi siksi jo vuonna 1856 senaattori Robert Trappille tehtäväksi matkustaa Viroon tutustumaan saksalaisen ”luottokassan” toimintaan.

Kun vielä kenraalikuvernööri sai vuonna 1856 ja 1857 suorittamallaan tarkistusmatkoilla ympäri maata sieltä täältä kuulla toiveita ja anomuksia hypoteekkiyhdistyksen muodostamiseksi, alkoi maaperä olla kypsää varsinaiseen toimintaan.

J.V.Snellman mukana suunnittelussa

Aiemmin mainittu Suomen Keisarillinen Talousseura julkisti siltä pyydetyn uudistusluettelonsa vuonna 1857 ja ehdotti samassa raportissa luotto- ja rahaolojen helpottamiseksi kahteen eri tyyppiin kuuluvien luottolaitosten perustamista. Toisaalta tarvittiin setelinanto-oikeudella varustettuja yksityispankkeja ja toisaalta hypoteekkiyhdistyksiä. Tätä kysymystä oli tutkinut erityinen jaos puheenjohtajanaan E. Julin ja sihteerinään T. Renvall.

Mietintöön sisältyvässä J.V. Snellmanin lausunnossa puollettiin hypoteekkiyhdistyksen perustamista myös siksi, että sen avulla voitaisiin maahan saada ulkomaista pääomaa. Snellman osoitti suurta kykyä realistiseen talousanalyyysiin vuonna 1858 Litteraturbladetissa julkaistussa kirjoituksessaan, jossa epäili että “luoton avulla saatua pääomaa ei käytettäisi riittävässä määrin tuotantoa lisääviin parannuksiin, jolloin lisääntyvien maksuvälineiden määrä vain vaikuttaisi ylellisyyttä edistävästi ja hintoja kohottavasti” – kuulostaa kovin perustellulta pessimismiltä 1990-luvun talouskriisiä ja miksei ehkä tätä päivääkin tarkastellen.

Joka tapauksessa senaatti päätti lopulta istunnonaan 21.12.1858 “alimmaisesti esittää, että annettaisiin asiasta jätetyn ehdotuksen mukainen julistus Hypoteekkiyhdistysten ehdoista ja yleisistä perusteista, minkä ehdotuksen on havaittu olevan sopusoinnussa maan voimassa olevien lakien ja muiden olosuhteiden kanssa” ja “armollinen julistus Suomen hypoteekkiyhdistysten ehdoista ja yleisistä ehdoista” annettiin toukokuun 25. 1859.

Perustava kokous

Kun juridiset perusteet ja toiminnan yleiset raamit oli näin määritetty, voitiin ryhtyä käytännön toimenpiteisiin ja niinpä edellä mainitun vuoden syyskuun 15. ja 16. päivinä kokoontui Helsinkiin yksityisen sanomalehdissä julkaistun kutsun johdosta noin 70 maanomistajaa. Puheenjohtajaksi kokoukseen valittiin kreivi C. M. Creutz ja sihteeriksi aiemmin mainittu H. Borgström. Päätettiin perustaa yksi maankattava hypoteekkiyhdistys ja edelleen läänikohtaiset lääninkomiteat.

Jo tässä perustuskokoukseksi katsottavassa kokoontumisessa käytettiin puheenvuoroja mm. siihen liittyen, kuinka mahdolliset tappiot tulisi jakaa jäsenten kesken ja siitä, kuinka tärkeää nk. alue-

kohtaisten arviomiesten asian. tuntemus ja objektiivisuus koko toiminnalle olisi. Näihin kahteen oleelliseen kysymykseen olisi ehkä kannattanut käyttää enemmän keskusteluaikaa, kuten tulemme jäljempänä huomaamaan.

Oleellinen turva Suomen Hypoteekkiyhdistyksen nykypäivänkin toiminnalle kasinotalouden nurkanvaltausuhkia ja aggressiivisia valtausyrittäjiä vastaan oli se päätös, jossa yhdistystä ei perustettu osakkeille, koska tarkoitus ei ollut lainata muille kuin yhdistyksen jäsenille itselleen. Pääoma oli tarkoitus kerätä obligaatiolainoilla Suomesta. Lainanottoa ulkomailta tuli välttää mikäli mahdollista.

Kokouksessa asetettiin toimikunta valmistelemaan sääntöjen yksityiskotia ja varajäseneksi valittiin mm. professori J.V. Snellman, joka tosin estyneenä kyseiseen luottamustehtävään korvautui tohtori P. Tikkasella, joka taas oli kunnostautunut mm. kirjoittamalla “Suomen Julkisiin Sanomiin” heinäkuun 29. 1859 kutsun 15.9. pidettävään kokoukseen (“Kutsumus Tilavakuus eli panttilainayhdistystä perustamaan Suomeen”). Lopullinen sääntöehdotus valmistui ja julkaistiin vuoden lopulla Finlands Allmänna Tidningin liitteenä.

Demokraattinen ja tasapuolinen lähtökohta

Suomen Hypoteekkiyhdistyksen perustamispäätös tehtiin Haminan maatalouskokouksessa heinäkuun 4.– 6. päivinä 1860 ja säännöt vahvistettiin senaatissa lokakuun 24. 1860. Sääntöjen perusteellinen valmistelu heijasti yhdistyksen perustajien tahtoa luoda parhaat mahdolliset toimintaedellytykset tärkeäksi koetulle asialle. Sääntöjä oli haluttu viedä kansanvaltaisempaan suuntaan kuin mitä “armollisen julistuksen” henki olisi edellyttänyt. Mielienkiintoista oli sääty- ja varallisuuserojen poistopyrkimys diskriminoinnin välttämiseksi, eli eroa vero- ja räls-tilojen suhteen ei haluttu tehdä. Varallisuusrajakin olisi haluttu poistaa kokonaan, mutta tässä suhteessa laki määräsi minimivarallisuustason (2000 hopearuplaa). Tämä hallitusvallan “tempu” aiheutti hypoteekkiyhdistykselle kansansuosion laskua jo etukäteen ennen toiminnan varsinaista käynnistämistä.

Yleismaailmallinen rahakriisi ja mereen uponneet painolaatat

Suomen Hypoteekkiyhdistyksen käytännön toiminta alkoi vastoinkäymisillä, sillä Krimin sodan aikana vallinnut korkeasuhdanne, joka tosin ei koskenut kaikkia aloja, muuttui syksyllä 1857 ankaraksi yleismaailmalliseksi rahakriisiksi. Yhdysvalloissa yli tuhat pankkia joutui suoritustilaan. Ja tottahan kriisi levisi myös Pohjoismaihin – hampurilaisten, maksuvaikeuksiin joutuneiden kauppahuoneiden ansiosta. Vuoden 1856 kato ei auttanut asiaa Suomessa lainkaan.

Edellisten seurauksena Suomen Pankin valuuttavarastot hupenivat ja sen oli supistettava liikkeellä olevaa setelistöä. Hinnat alenivat ja elinkeinonharjoittajien tulot vähenivät. Velkaantuneiden oli entistä hankalampaa suoriutua lainojen koroista ja lyhennyksistä, joten luottojen kysyntä vastaavasti kasvoi.

Tämä oli yleinen tilanne. Kun tähän vielä lisättiin se tosiasia, että Berliinistä obligaatioiden painamista varten tilatut painolaatat oli vastoin “lujaa käskyä” sittenkin lähetetty Pietariin Sommarön luona kesken matkanteon uponneessa höyrylaivassa (Alexander II), eivät ennusmerkit olleet parhaat mahdolliset. Vuoden 1861 kesäkuun yhtiökokous oli pessimistinen ja aloitusta haluttiin jopa siirtää.

Jäsenten auttaminen velvoitti aloittamaan

Vaikka näkymät olivat epävarmat, päätettiin kokouksessa silti jatkaa eteenpäin, sillä mm. Vaasan alueella monet viljelijät olivat suurin kuluin jo hankkineet arvioita maatiloistaan ja irtisanoneet aiempia lainojaan innostuksessaan siirtyä hypoteekkirahoituksen piiriin. Vaihtoehtona näillä viljelijöillä olisi ollut myydä tilansa polkuhintaan, ellei korvaavaa hypoteekkilainoitusta järjestyisi.

Hypoteekkiyhdistys laski liikkeeseen vuonna 1862 obligaatiolainan, jossa oli Suomen valtion takaus. Ensimmäinen laina myönnettiin helmikuussa vuonna 1862 Aleksanterinkatu 6:ssa (Ritarihuonetta vastapäätä) sijainneessa toimistossa. Lainat olivat tuolloin 55 vuoden mittaisia, kiinteäkorkoisia ja annuiteettilyhenteisiä.

Lainoitustoiminta lähti vilkkaasti käyntiin, sillä kolmena ensimmäisenä vuotena myönnettyt lainat ylittivät kaksinkertaisesti Suomen Pankin ja Sotilasviraston eläkerahaston ulkona olevat lainat.

Ulkomainen laina

Jo vuoden 1862 yhtiökokouksessa johtokunta valtuutettiin tarpeen vaatiessa ottamaan sekä kotimaista että ulkomaista lainaa, jälkimmäistä tosin vain siinä tapauksessa, että maan rahaolot vakiintuvat ja että velkakirjoissa ei ylitettäisi 6 prosentin annuiteettia eli vuotuismaksua. Keisarilta piti edelleen anottaman, että yhdistys saisi viideksi vuodeksi 500 000 hopearuplan kassakreditiivin Suomen Pankissa sekä luvan tarvittavan suuruisen ulkomaisen lainan ottamiseksi.

Lainaluvan ollessa senaatissa käsiteltävänä ilmeni lainan suuruuteen liittyviä erimielisyyksiä. Tämän vuoksi kreivi Armfelt keisarin käskystä pyysi J.V. Snellmanilta lausuntoa mainitusta asiasta. Lausunnossaan J.V. Snellman suositteli enintään 10 miljoonan ruplan lainaa, mutta ”vähemmissä erissä, viiden vuoden kuluessa”. J.V. Snellman itse arveli, että juuri tämä keisariin suuren vaikutuksen tehnyt lausunto olisi vaikuttanut hänen nimityksensä maan finanssipäälliköksi jokin aika myöhemmin (keisari oli Snellmanin yhteenvedon luettuun pyytäneet saada tutustua koko muistioon ja lausunut siitä Armfeltille sen olevan ”C'est de la haute finance”, eli ”Se on korkeampaa finanssioppia”). Seuraavan vuoden tammikuussa myönnetty lupa rajattiin 7,5 miljoonaan hopearuplaan. Näin oli saatu lupa hakea pääomaa Suomen Hypoteekkiyhdistykselle muualta kuin Suomen Pankista tai Venäjältä.

Kohti Suomen markkaa

Heinäkuussa 1863 senaatin käsiteltäväksi tuli anomus valtion takuun myöntämisestä Suomen Hypoteekkiyhdistykselle. J.V. Snellmanin ensimmäinen toimi senaattorina oli mainitun asian esittely ja hän ilmeisesti oivalsi tilanteeseen sisältyvät mahdollisuudet ajaa läpi kaksi Suomen kannalta tärkeää asiaa yhdellä kertaa. Toivottu rahareformisuunnitelma, jota senaattori F. Langenskiöld oli väsymättömästi vienyt eteenpäin, oli saanut hallitsijan periaatteellisen hyväksynnän jo vuotta aiemmin. Lopullinen ajankohta tarkemmalle sopimukselle oli kuitenkin jäänyt auki, ja se piti neuvoteltaman Venäjän rahaministerin kanssa vuoden 1863 syyskuun 1. päivän jälkeen.

Toisaalta rahareformia varten aiemmin otettu valtionlaina oli huvennut kadon aiheuttaman viljan tuonnin maksamiseen. Tässä oli ainekset siihen,

että koko reformi siirtyisi tai jätettäisiin toteuttamatta, sillä näitäkin vaihtoehtoja puoltavia ääniä Suomessa esiintyi jonkin verran. Suomen Pankilta saatiin lausunto, joka edellytti 1,5 miljoonan ruplan edestä lisähopeaa. Tämän johdosta Snellman esitti anottavaksi keisarilta, että Hypoteekkiyhdistyksen Suomen Pankkiin tallettamaa 8 miljoonan markan arvoisia ulkomaanvaluuttaeriä voitaisiin käyttää apuna ja että metalliraha määrättäisiin ainoaksi lailliseksi arvonmitaksi Suomessa joko heti tai mahdollisimman pian siten kuin senaatti asiasta päättäisi. Snellman halusi asian valtiopäivien päätettäväksi ja tähän esitykseen senaatti yhtyi.

Mielenkiintoinen yksityiskohta on se, että edellä mainittu Langenskiöld esitti viimeisenä virkatoimensa ennen menehtymistään sairauteen nimenomaan Snellmanin jatkavan Langenskiöldin ja viimeksi mainitun edeltäjän L.G. von Haartmanin aloittamaa rahauudistukseen tähtäävää työtä, sillä Langenskiöld arveli Snellmanin kykenevän vievän työn päätökseen.

Parolan tapaaminen

J.V. Snellmanin historiallinen hetki koitti Parolan kentillä, kun hän sai neuvoteltua läpi tärkeän kieliuudistuksen henkilökohtaisesti hallitsijan kanssa tämän vieraillessa Parolan leirillä. Samassa yhteydessä sovittiin, että rahauudistuksesta voitaisiin neuvotella Venäjän finanssiministerin kanssa. Tämän johdosta Snellman sai kutsun Pietariin. Keskustelussa finanssiministerin kanssa Snellman oli vedonnut velkaantuneiden maanviljelijöiden hätään ja esittänyt pikaista ratkaisua Hypoteekkiyhdistyksen hakeman lainan avulla. Jo kuukauden kulluttua annettiin keisarin päätös, joka pääasiassa oli Snellmanin esityksen mukainen. Rahareformi oli nytkähtänyt taas yhden pykälän eteenpäin. Seuraavaksi asia eteni valtiopäiville, jossa käytännössä kaikissa säädöissä esiintyi vastustusta. Tästä seurasi viivettä, mutta takuuasetus annettiin vihdoin huhtikuussa 1864.

Nyt muodostui kuitenkin ongelmaksi Euroopassa edellisenä syksynä alkanut rahakriisi, joka ei vielä ollut saavuttanut taitokohtaansa – jännitys jatkui. Snellman itsekin huolestui asian pitkittymisestä ja alkoi jo valmistelemaan keskustelut aiempaa pienemmän summan käytöstä asian takuuna.

Lopulta vähän ennen joulua Frankfurt am Mainissa toimivan kuuluisan M. A.

v. Rothschildin pankkihuoneen kanssa päästiin allekirjoittamaan lainasopimus 3 miljoonan Preussin taalerin suuruiselle summalle.

Vaaditut ehdot rahareformin toteutumiselle oli nyt täytetty, mutta asian lopullinen järjestäminen vaati vielä useita kuukausia. Suomen Pankki ryhtyi kuitenkin toimeen välittömästi mm. kieltäytymällä ottamasta talletustileille venäläisiä seteleitä. Snellman sai Pietarissa aikaiseksi senkin, että hopearaha (Venäjän hopearupla ja hopeasta lyödyt vaihtorahat) julistettiin salaisella manifestilla Suomessa käyväksi rahaksi.

Kallis reformi

Senaatti lykkäsi reformin toteutuksen huhtikuulle 1865. Tämä aiheutti lisää jännitteitä, olihan nimittäin koko rahareformi Venäjän rahaministeriölle vastenmielinen, semminkin kun sen omat ponnistelut ruplan arvon vakauttamiseksi olivat kohdanneet vastoinkäymisiä.

Kenraalikuvernööri Rokassowski oli alkanut suhtautua vastentahtoisesti koko asiaan. Suomessa vaikuttavat oppositiomielialat olivat myös huomioonotettava seikka. Senaatti vetosi kahteenkin kertaan, jotta reformi saataisiin lopulta toteutettua. Keisarillinen asetus markan käyttöön otosta, jonka edellytyksenä oli Hypoteekkiyhdistyksen 8 miljoonan markan talletus Suomen Pankkiin, annettiin 8.1.1865. Vihdoin marraskuun 13. päivänä 1865 Snellman julkaisi virallisessa lehdessä suuressa salassa pidetyn uutisen rahareformista. Uutisessa myös kiitettiin keisari-suuriruhtinasta. Hieman yli kolmen kuukauden kuluttua, helmikuussa 1866 annetulla asetuksella venäläisen vaihtorahan käyvyys kumottiin.

Pitkään jatkunut epävarmuus rahareformin läpisaattamisessa venytti Suomen taloutta monin tavoin. Suomen Pankki joutui supistamaan lainanantoaan ja veti sisään seteleitä. Nämä toimet yhdessä huonojen vientisuhdanteiden kanssa kiristivät taloutta. Rahareformi pahensi tilannetta hetkellisesti ja kokonaisvaikutus näkyi mm. lainhakuun joutuneiden irtisanottujen lainojen ja protestoitujen vekselien kokonaisuutena. Kasvua tässä onnettomassa suhteessa tapahtui tasaisesti vuodesta 1861, ja se lisääntyi voimakkaasti vuosina 1865 ja 1866.

Kroisos antaa apua

Rahapulaan joutuneet ymmärsivät kääntää katseensa Suomen Hypoteekkiyhdistykseen, josta oli edellä mainitun lainajärjestelyn takia muodostunut varsinainen kroisos muiden rahalaitosten rinnalle. Näin Hypoteekkiyhdistys joutui nostamaan talletuksiaan Suomen Pankista, joka lisäksi joutui maksamaan niistä korkoa. Toisaalta ilman Suomen Hypoteekkiyhdistyksen lainaamaa ja Suomen Pankkiin tallettamaansa varantoa koko rahareformia ei olisi ehkä voitu toteuttaa lainkaan.

Optimistisia arvioita

Suomen Hypoteekkiyhdistyksen vuoden 1864 yhtiökokouksessa pohdittiin niitä arviointiperusteita, joita arviomiehet käyttivät lainoituksiin liittyvissä mautilojen vakuusarvojen määrittelyissä. Oli havaittu, että arviot heittivät riippuen siitä missä päin mitäkin lääniä oltiin. Arviot olivat monissa tapauksissa myös melko optimistisia mautilojen todelliseen arvoon verrattuna. Vuonna 1862 Suomessa alkanut laskusuhdanne painoi mautilojen reaaliarvon suoritettujen arvioiden alapuolelle.

On syytä ehkä mainita myös, että samoihin aikoihin maailmalla velloi useampia sotia: Yhdysvaltain sisällissota 1861-1865, Tanskan - Saksan sota 1864 ja Puolan kapina 1863-1864. Nämä heikensivät kysyntää ja pahensivat katovuosien vaikutusta. Vuosi 1862 oli ankara katovuosi, vuosien 1863 ja 1864 sadot olivat epätydyttävät ja vuonna 1865 saatu viljasato oli huono erityisesti maan pohjoisosassa. Viljan tuontia piti lisätä. Rahareformin kiristämä talous pakotti monet sahat sulkemaan ovensa. Kauppa sekä pienteollisuus lamaantuivat pääomavarojen ehtyessä. Taloudellinen ahdinko saavutti "huippunsa" vuosina 1867—1868, sillä vuoden 1867 katovuosi oli tuhoisa.

Snellman apuun

Hallitus ryhtyi J.V. Snellmanin aloitteesta viivyttelämättä toimenpiteisiin ulkomaisen viljan hankkimiseksi riittävän nopeasti maahan. Henkilökohtaisten suhteidensa ansiosta Snellman sai järjestettyä valtiolle 1,5 miljoonan taalerin krediittilainan Carl von Rothschildilta, lainaneuvottelut hoiti R. Frenckell. Senaatti päätti 25.1.1868 kuitenkin katkaista neuvottelut

Rotschildin kanssa ja kääntä kilpailevan pankkikonsortion Erlangerin puoleen, koska tämän tarjous oli edullisempi. Tästä ja muista syistä johtuen Snellmanin ja kenraalikuvernööri Adlerbergin välille syntyi ilmeisesti kitkaa, joka kulminoitui senaatin istunnossa 19.2.1868. Tällöin kenraalikuvernööri ilmaisi tyytymättömyytensä finanssipäällikön, eli J.V. Snellmanin suorittamiin, suunnitteilla olevaan rautatiehankkeeseen liittyviin talouslaskelmiin. Niiden avulla Snellman pyrki osoittamaan Erlangerin lainan riittämättömyyden, sekä sen, että rautatien rakentamista ei pitänyt kiirehtiä rahavarojen säästämiseksi. Myrskyisän istunnon päätteeksi Adlerbergin kerrottiin todenneen, "en siedä nähdä sitä miestä". Snellmanilla oli puolellaan runsaasti puolustajia, mutta Adlerberg ajoi sinnikkäästi kiistan siihen pisteeseen asti, että virkavapaus oli ainoa vaihtoehto. Snellman haki lopulta eroa senaatista 15.7.1868.

Jonkinlaista laihaa myötäiloa Snellmanin puolesta voi tuntea, kun tiedetään, että hänen ennustamansa Riihimäki – Pietari-radan rakentamisprojekti osoittautui varsinaiseksi katastrofiksi – viidesosa työntekijöistä haudattiin ratavalleihin. Kaiken lisäksi Erlangerin "edullinen" laina, jota Snellman oli vastustanut, muuttui valtiontaloudelle tappiolliseksi.

Mutta J.V. Snellman oli vapaa mies. Tosin tätä toimettomuuden tilaa kesti vain vähän aikaa.

Katovuodet romahduttivat tilojen eli vakuuksien arvon

Monessa maassa suoritettiin katovuosien ajan jopa keräyksiä Suomen hyväksi. Maamme väestöä kehoitettiin kohentamaan elantoa mm. käsitöitä tekemällä (vertaa nykyiset palvelusektoriin liittyvät työllistämispöytäkirjat). Vienti kasvoikin, mutta kadon mittasuhteet olivat ennennäkemättömät. Nälkä ja kulkutaudit vaativat veronsa ihmisjoukoissa, jotka olivat lähteneet liikkeelle leivän perään.

Katovuosista toipuminen vei vuosia ja köyhdytti myös Suomen Hypoteekkiyhdistyksen jäsenet eli lainaa ottaneet maanviljelijät. Jo vuonna 1866 johtokunta ja sitten yhtiökokouskin tekivät periaatepäätöksen, jonka mukaan ne tilat, joiden arvo ei peitä lainasummaa, voitaisiin tarvittaessa lunastaa yhdistykselle. Niinpä vuoden 1868 kuluessa Hypoteekkiyhdistys oli joutunut ottamaan haltuunsa yli kolmesataa tilaa.

Yhdistyksen järjestämiin huutokauppoihin ei useinkaan saapunut yhtään potentiaalista ostajaa. Myös lääneissä toimivien arviomiesten toimintaa arvosteltiin.

Samaan aikaan yhdistyksen johdossa tapahtui useita vaihdoksia. Vuoden 1867 alussa Frenckell siirtyi Suomen Pankin johtokunnan jäseneksi. Hänen seuraajakseen valittiin yhdistyksen asiamies varatuomari F. Krogius, joka suostui toimeen vain väliaikaisesti. Hänet korvattiin sitten seuraavan vuoden alussa hovioikeudenasessori Aleksander Brunoulla, joka siirtyi toisiin tehtäviin jo vuonna 1869.

Oman aikansa Arsenal

Suomen oman rahan saaminen maksoi, ja maksumiehenä oli osittain Suomen Hypoteekkiyhdistys Suomen Pankkiin järjestetyn lainarahatalletuksen myötä; mutta kukapa olisi osannut ennustaa 1860-luvun huonot satovuodet tai maailmantalouden matalapaineet. Näiden seurauksena Suomen Hypoteekkiyhdistys, joka oli erikoistunut mautilojen lainoittamiseen ja joka oli näin ollen erityisen herkkä edellä mainittujen ongelmien seuraamuksille, kuitenkin päätyi huonoon jamaan. Omaisuutta oli, mutta senhetkinen reaaliarvo oli vähäinen ja luottotappiot kasvoivat. Tässä tilanteessa vuoden 1869 yhtiökokous valitsi johtokunnan puheenjohtajakseen ja käytännössä siten myös toimitusjohtajaksi J.V. Snellmanin.

Epäkiitollinen lähtökohta

J.V. Snellman sai vastaanottaa huonon perinnön, kuten Schybergson yhdistyksen omassa 50-vuotishistoriikissa mainitsee. Emme tiedä tiedostiko Snellman täysin lähtökohdan epäkiitollisuuden, mutta toisaalta voidaan arvella, että kyseessä saattoi olla ainakin osittain jonkinlainen kiitollisuudenvelan maksu Suomen Hypoteekkiyhdistykselle, jota Snellman tavallaan käytti vipuvartena rahareformin toteuttamisessa. Talousasioihin perehtyneenä Snellman lienee ollut loppujen lopuksi kuitenkin hyvinkin selvillä Suomen Hypoteekkiyhdistyksen vaikeuksista, mutta ryhtyi silti tuumasta toimeen. Mitään hauskaa ei liene ollut runsaiden järjestämättömien saatavien hoitaminen. Tavallaan voidaan sanoa, että Snellman joutui toimimaan Suomen taloushistorian ensimmäisenä realisoijana näin suuressa mittakaavassa.

Joka tapauksessa seuraava vuosikertomus, joka arvatenkin on Snellmanin itsensä laatima, osoittaa kuinka perusteellisesti hän pyrki tilannetta analysoimaan. Hän esitti muun muassa parannusehdotuksia kirjanpitoon, jotta yhdistyksen haltuun joutuneiden tilojen hoitokustannuksista saataisiin tarkempia ja hyödyllisempiä tietoja. Näiden suositusten mukaiset muutokset kirjanpidossa otettiin käyttöön seuraavasta vuodesta lähtien. Pienempien lainojen osalta Snellman ehdotti laina-ajan määräämistä 20 – 25 vuoden mittaisiksi.

Myydäkö vai eikö myydä?

Tilanne oli kuitenkin se, että johtokunta joutui seuraavina vuosina keskittymään hallussaan olevien tilojen hoitamiseen eli arvon säilyttämiseen tai lisäämiseen, sekä tilojen realisoimiseen myynnin avulla. Suurin osa tiloista oli annettava vuokralle.

Johtokunta joutui kuitenkin puolustautumaan yhtiökokouksessa ja selittämään, kuinka hätäiset myynnit polkuhintaan olisivat monissa tapauksissa johtaneet koko lainapääoman menetykseen. Aivan samoin joutuivat Arsenalin vastuuhenkilöt hiukan yli sata vuotta myöhemmin puolustautumaan niitä vastaan, jotka vaativat tappiollisten kiinteistöjen myyntiä hinnalla millä hyvänsä ja viiveettä.

Hypoteekkiyhdistyksen tiliasema heikkeni läpi koko 1870-luvun siitä huolimatta, että Suomen taloudessa vallitsi nousukausi vuosina 1869 – 1876. Tosin uusi lama iski sitten jälleen vuosina 1877 – 1881. Tiliaseman heikkenemisen syynä olivat eittämättä 1860-luvun katovuosien synnyttämät ongelmat. Yhdistyksen kasvava tappiosaldo herätti lopulta vuonna 1877 eräissä osakkaissa niin suurta huolta, että nämä vaativat kutsuttavaksi koolle ylimääräisen yhtiökokouksen. Asetettiin komitea selvittämään oliko tilanne vieläkin huonompi kuin mitä yleisesti käsitettiin. Komitea päätyi lausumaan käsityksensä, että “yhdistyksen vaikea asema oli komitean mielestä vähemmän johtunut ohjesäännön vioista kuin siinä, ettei ohjesääntöä aina oltu noudatettu”. Lisäksi todettiin, että toiminta oli liikaa keskittynyt pääkaupunkiseudulle. Johtokunnan puolelta tätä ei aivan sellaisenaan nielty. Erityisesti tarkemmin perustelematon syytös ohjesäännön rikkomisesta tuntui epäoikeudenmukaiselta.

Kiista jatkui valtiopäivillä, jossa aatelissäädyn J.V. Snellman puolusti yhdistyksen lisälaina-anomusta. Retorisessa puheenvuorossaan hän kuvasi, miten yhdistys onnettomimpana aikana, mitä maa oli vuosisadan kuluessa kokenut, oli lainoillaan ehkä pelastanut kymmeniätuhansia ihmisiä nälkäkuolemasta. Pienempänä ansiona hän sanoi pitävänsä sitä, että yhdistys oli estänyt useiden satojen tilojen joutumisen veronmaksukyvyttöminä pakkohuutokauppoihin kruunun saatavista tilanteissa, joissa “8000 markan arvoiseksi arvioidut tilat saattoivat mennä 300 tai 400 markan hinnasta, kun ei muita ostajia ilmaantunut” (vertaa 1990-luvun talouskriisin jälkihoito).

Hän myös muistutti, että rahareformi oli ollut mahdollinen Suomen Hypoteekkiyhdistyksen lainan johdosta. Hypoteekkiyhdistykseltä saatu valuutta luovutettiin parikurssiin, vaikka vallitsevan kurssin mukaan olisi saatu 20 % enemmän. Melkein kaikissa yhtiökokouksissa oli pohdittu yhdistyksen taloudellisen tilanteen parantamista, ja useisiin toimenpiteisiin oli jo ryhdyttykin. Komitean ehdottamien parannuksien toteutettavuudesta ja hyödyllisyydestä esitti Snellman omat epäilynsä.

Mainittakoon, että Snellmanin puheenvuoro aiheutti vastaväitteitä. Pankkivaltuusmiehiin lukeutunut Robert Montgomery ei tahtonut hyväksyä ajatusta, että Suomen Pankki olisi jonkinlaisessa kiitollisuudenvelassa Suomen Hypoteekkiyhdistykselle rahareformiasiassa. Lopputuloksena yhdistys ja sen johtokunta saivat kuitenkin hiukan lisäaikaa.

Kaksi komiteaa

Lokakuussa 1880 pidetyssä ylimääräisessä yhtiökokouksessa asetettiin kaksi komiteaa, joista toisen tehtävänä oli tutkia lainauskoron alentamismahdollisuuksia ja toisen tehdä ehdotus “sellaisiksi muutoksiksi yhdistyksen sääntöihin, jotka voisivat auttaa poistamaan tähän mennessä huomattuja epäkohtia ja turvaamaan yhdistyksen asemaa”. Osittain oli siis halu täyttää valtiopäivien asettamat ehdot, jotka tulisivat luultavasti jälleen keskusteluun seuraavien valtiopäivien aikana, toisaalta näyttää olleen kyse eräiden osakkaiden tyytymättömyydestä Snellmaniin. Koska vain muutamat henkilöt ottivat osaa tähän ja seuraavaan yhtiökokoukseen, kyse ei liene ollut laajoista piireistä, jotka Snellmania olisivat ahdistanee. Itse asiassa

taustalla vaikuttivat J.V. Snellmanin riitaantuminen Helsingfors Dagbladetin ja silloisen liberaalisen puolueen kanssa, jonka riidan vaikutukset heijastuivat Hypoteekkiyhdistykseen.

Snellman poistuu ruodusta

Vuoden 1881 varsinaiseen kesäkuun 14. päivänä pidettyyn yhtiökokoukseen osallistui kolmisenkymmentä osakasta. Kokous oli lähtökohdiltaan epäedullinen J.V. Snellmanin kannalta, sillä hän oli tehtävänsä hoitaessaan joutunut olemaan kova äänioikeuden omaavia lainansaajia kohtaan. Johtokunta hyväksyi aiemmin mainittujen komiteoiden esityksistä vain yhden ja piti osaa muista ehdotuksista yhdistyksen kannalta jopa vaarallisina. Toinen komiteoista ehdotti myös yhdistyksen 47. pykälään muutosta, jonka mukaan toimeenpaneva johtaja valittaisiin yhtiökokouksessa, mutta että johtokunta valitsisi piiristään puheenjohtajan. Ilmeisesti tämä ei Snellmania tai muitakaan johtokunnan jäseniä kovinkaan miellyttänyt. J.V. Snellmanin suorapuheisuuden tuntien tämä seikka varmaankin myös ilmaistiin suoraan. Snellman totesi, että “vain johtokunnan kokouksiin osallistuvat johtajat ovat sellaisia, joilta sanoja puuttuu”. Ja varmemmaksi vakuudeksi johtokunta ilmaisi, että tällaisia “olkiukkoja” ei Hypoteekkiyhdistys nykyisen johtokunnan mielestä tarvitse edelleenkaan.

Niinpä erovuorossa ollutta Snellmania ei valittu uudelleen. Tämän johdosta muutkaan johtokunnan jäsenet eivät halunneet tulla valituiksi. Tosin kaksi johtokunnan jäsentä pyörsi päätöksensä ja tuli valituksi uuteen johtokuntaan. Syvästi velvollisuudentuntoiseen Snellmaniin osoitettu epäluottamus sattui varmaankin jonkin verran.

Näin päättyi J.V. Snellmanin veto- vuoro Suomen Hypoteekkiyhdistyksen historian vaikeimpien kriisivuosien läpi. Snellman vietti Hypoteekkiyhdistyksessä työhistoriansa pisimmän yhtämittaisen työjakson, joka kesti 12 vuotta. J.V. Snellman kuoli 4.7.1881 rauhallisesti nojatuolissaan kesäaunollaan Kirkkonummella 75 vuoden ikäisenä.

Snellmanin seuraaja Suomen Hypoteekkiyhdistyksessä, everstiluutnantti Alf. Charpentier, puhdisti Snellmanin mainetta valtiopäivillä. Hän totesi, että syytökset olisi kohdistettava 1860-luvun katastrofaalisiin kato- ja lama-vuosiin sekä vuoden 1862 johtokuntaan, joka oli muun muassa ottanut valuuttamääräisen

obligaatiolainan raskailla ehdoilla ja laatinut tilojen yliarviointiin johtaneen arviointitariffin.

Suomen Hypoteekkiyhdistyksessä ryhdyttiin muokkaamaan kirjanpidon puutteellisuuksia, jotka kylläkin oli tiedostettu jo Snellmanin aikana, mutta joihin ei oltu haluttu kajota ennen kuin yhdistyksen tiliasema näyttäisi paremmalta. Uusi johtaja ryhtyi raskaalla hinnalla realisoimaan yhdistyksen vielä hallussa olevia maatiloja, minkä seurauksena myyntitappiot kasvoivat huomattavan suuriksi. Toipuminen kato-
vuosista kesti vuosikymmeniä.

Suomen Hypoteekkiyhdistys tänään

Alunperin maanviljelijöiden tarpeisiin perustettu Suomen Hypoteekkiyhdistys on vuosien varrella muuntunut lainoituskohteiden painopisteen vaihtuessa maatiloista asuntoihin ja kiinteistöihin. Vuoden 2005 asuntomarkkinat olivat eräs kaikkien aikojen parhaita ja asuntolainoitukseen täysin keskittynyt Hypo, jolla lyhenteellä Suomen Hypoteekkiyhdistys myös tunnetaan, on luonnollisesti hyötynyt vallitsevasta markkinatilanteesta.

Virkistävää tämän päivän talous-
uutisten valossa on todeta, että vielä on

jäljellä yrityksiä, joissa vanhan ajan periaatteet ja kunniallisuus tuntuvat edelleen olevan toimintaa ohjaavia sääntöjä, ei poikkeuksia. Hypon toimitusjohtajan Matti Inhan mukaan “Suomen Hypoteekkiyhdistys ei pyri isoksi eikä pyri kasvamaan mahdollisimman nopeasti. Hypoteekkitoiminta ei

Suomen Hypoteekkiyhdistyksen toimitusjohtaja Matti Inha.

myöskään edellytä tai ei oikeastaan mahdollistaisikaan järkevästi esimerkiksi ulkomaille laajentumista. Omistuksen pysyvyys on rakennettu sisään yhdistyksen toimintasääntöihin. Tärkeää on, että pieni ja joustava sekä markkinamuutoksiin nopeasti reagoiva asuntorahoituksen erikoistoimija pärjää kovassakin kilpailuympäristössä. Panostamme asiakkaitten ja asiakkaitseksi haluavien asumisen rahoitusratkaisuihin. Kvartaalitalous ei Hypossa tarkoita neljännesvuotta, vaan neljännesvuosisataa, mikä on lähellä asiakkaittemme laina-aikojen keskiarvoa. Kehittämämme tuotteet kuten Hypo Baby sekä Käänteinen Asuntokauppa ovat osoittaneet toimivuutensa. Suosion osoituksena on myös se tosiasia, että muut pankit ovat pyrkineet kopioimaan tuotteitamme. Mutta talouselämä on myös jatkuvaa ylä- ja alamäkeä ja siksi haluamme korostaa, että pyrimme etsimään asiakkaillemme heidän kulloisenkin tilanteeseensa aina parhaiten soveltuvan ratkaisun, myös huonoina aikoina. Ehkä voidaan sanoa, että mukana on ripaus J.V. Snellmanin luomaa henkeä”.

LÄHTEET

“Hypo – Vuosikertomus 2005”

“Suomen Hypoteekkiyhdistys – Snellmanin ja markan matkassa – J.V. Snellmanin taloudellisia kirjoituksia”, Suomen Hypoteekkiyhdistys, Edita, Helsinki, ISBN 951-37-4677-1, Edita Prima Oy, Helsinki 2006.

“Suomen Hypoteekkiyhdistys 1861–1961, 100-vuotishistoriikki”, K.U. Pihkala, Oy Weilin & Göös Ab, Helsinki, 1961.

“Suomen Hypoteekkiyhdistys 1861 – 1911, 50-vuotishistoriikki”, Emil Schybergson, Frenckellin kirjapaino-osakeyhtiö, Helsinki, 1912.

“Suomen Hypoteekkiyhdistys 140 vuotta”, Suomen Hypoteekkiyhdistys, Libris Oy 2000.

“Suomen Hypoteekkiyhdistyksen vaiheista”, Kansantaloudellisen Yhdistyksen Esitelmiä, Sarja III, esittänyt YH. Becker, esitelmä pidetty lokakuussa 1903, Kustannusosakeyhtiö Otava, painettu Osakeyhtiö Kuopion uudessa kirjapainossa 1904.

Suomen Hypoteekkiyhdistys – Internet-sivut <http://www.hypo.fi>

“Suomen kansantalous – instituutiot, rakenne, kehitys”, Loikkanen-Pekkarinen (toim.), 1989.

LINKIT

J.V. Snellman 200 Viralliset sivut <http://www.snellman200.fi>

Suomen Hypoteekkiyhdistys <http://www.hypo.fi>

KIITOKSET

Kirjoittaja kiittää Suomen Hypoteekkiyhdistyksen toimitusjohtajaa Matti Inhaa, J.V. Snellman 200 -juhlavuoden pääsihteeriä dosentti Raimo Savolaista sekä Snellmanien sukuyhdistys ry:n puheenjohtajaa Jussi Snellmania hyödyllisistä kommentteista sekä haastattelulausunnoista.

Artikkeli on julkaistu alunperin Domus Nostra -lehdessä 12.5.2006.

Copyright @ Snellmanien sukuyhdistys ry ja artikkelin kirjoittaja. Kaikki oikeudet pidätetään. Artikkelin ja kuvien kopiointi ja julkaisu millä tahansa menetelmällä ilman Snellmanien sukuyhdistys ry:ltä ja kirjoittajalta saatua etukäteen pyydyttyä kirjallista lupaa on kielletty.

